

MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)'İN YEMEN'E TAYİNİ VE BUNUNLA İLGİLİ BELGELER

ZEKERİYA TÜRKMEN*

GİRİŞ

Arabistan yarımadasının güneyinde yer alan Yemen stratejik, jeopolitik ve ticarî bakımdan büyük bir ehemmiyet taşır. Babülmendep Boğazı, Perim Adası ve Cibuti bu coğrafyanın önemini bir kat daha artırdığı gibi, Kızıldeniz'e geçişin kontrol altına alınmasını da sağlar¹. Mısır Valisi Hâdim Süleyman Paşa zamanında H. 945/M.1538'de Osmanlı idaresine bağlanan Yemen, Uzakdoğu'ya uzanan yol güzergahında bulunması sebebiyle XX. yüzyıla gelinceye kadar çeşitli karışıklık ve mücadelelere sahne olmuştur.

XIX. Yüzyıldan itibaren sanayileşme hamlesini başarıyla gerçekleştiren İngiltere, Fransa gibi ülkeler jeopolitik konumu itibarıyla Yemen ile daha fazla ilgilenmeye başladılar. Asrın sonlarına doğru Hollandalı ve İtalyanlar da bu bölge ile ilgilenir oldular. Avrupa devletleri bölgede kontrolü ele geçirebilmek için yerli hanedanları kendi yanlarına çekmek istediler. Bu konuda zaman zaman başarılı olan Avrupa devletleri, bölgede Osmanlı Devleti'ni uzun yıllar uğraştıracak problemlerin çıkmasına da zemin hazırladılar. Öte yandan, bölgedeki Osmanlı idarecilerinin chliyetsizliği Yemen'deki ayaklanmaların kısa sürede büyümesine sebep olmuştur².

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine doğru Yemen'de çeşitli karışıklıkların çıkması bölgeye devlet tarafından idarî ve askerî ıslah heycetlerinin

* Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Yakınçağ Doktora Öğrencisi.

1 Yemen hakkında geniş bilgi için bkz., İhsan Süreyya Sırma, "Yemen", IA, s. 371-384; Yemen isyanları hakkında bkz., Aynı yazar, *Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyancıları*, İstanbul 1994; Yemen'in Osmanlı idaresine girmesi hakkında geniş bilgi için bkz., Cengiz Orhonlu, "XVI. Asrın İlk Yarısında Kızıldeniz Sahillerinde Osmanlılar", *Tarih Dergisi*, İstanbul 1962, XII/16, s. 17.

2 İhsan Süreyya Sırma, a.g.e., s. 378-381.

gönderilmesini zaruri kılmıştır³. Bazı zamanlarda da devlet yetkilileri, Osmanlı idaresine karşı isyan eden Yemen şeyh/imamlarının cezalandırılması yolunda girişimlerde bulunmuştur⁴. XX. Asrın başlarında Yemen, Osmanlı ülkesinin Makedonya'dan sonra iç karışıklıklardan en çok etkilendiği önemli mekânlardan birisi olmuştur. Hatta Yemen'deki mücadele Anadolu insanının türkülerine konu olabilecek kadar ruhunun derinliklerine işlemiştir⁵.

Son dönem Osmanlı Tarihi'ne bakılırsa, Yemen'de mücadele etmemiş erkân ve ümera hemen hemen yok gibidir. XX. Yüzyılda Türk dünyasının yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından birisi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk hakkında günümüze kadar pek çok eser, inceleme ve araştıma kaleme alınmış olmakla beraber, O'nun hayatında halâ bilinmeyen yönlerin bulunduğu yeni ortaya çıkan arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk hakkında bilinmeyen hususlar, daha ziyade O'nun 1919 yılından önceki dönemine aittir⁶. Bu araştırmada, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1909 yılındaki hayatına ait gizli kalmış bir yönü belgelerle izah edilmeye çalışılacaktır.

Mustafa Kemal'in Yemen'e Tayinine Kadar Geçen Zamandaki Faaliyetleri

Mustafa Kemal Harp Akademisi'nden 11 Ocak 1905'te beşinci olarak

3 Yemen ve Asir kıtası Osmanlı İdarî taksimatına göre bağımsız vilayet ve sancak statüsünde idi. Yemen hakkında pek çok eser kaleme alınmıştır. Yemen'in idari bakımdan iki vilayete taksimi hakkında Muhammed Emin Paşa'nın hazırladığı rapor, bölgedeki İngiliz emellerini ve Yemen coğrafyasının stratejik önemini açıklaması bakımından önemlidir. Bkz., Muhammed Emin Paşa, *Yemen'in İki Vilayete Taksimi Hakkında Rapor*, İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, TY. nr: 4615, 1318 yılında Yemen'e yapılan seyahat ve izlenimler hakkında bkz. Halit İhsan, *Yemen Seyahatnamesi*. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, TY. nr: 4917. Abdülhamid dönemine ait fotoğraf albümlerinde de Yemen ve Asir ile ilgili resimlere rastlamak mümkündür. Bkz. *Yemen Albümü*. İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, nr: 90. 452. 90. 460. 90. 651. 90. 669.

4 Yemen'de bu isyanlardan dolayı sık sık sıkıyönetim ilan edildiği anlaşılmaktadır. Bkz. *BOA., İrade Askeriye nr: 26. 12. N. 1327/29* Ağustos 1909.

5 Osmanlı ordusunun Yemen'de mücadele ettiği günlerden bu yana söylene gelen Yemen türküsü buna örnektir. Yemen coğrafyası XX. Asrın başlarından itibaren ortaya çıkan iç isyanlar sebebiyle pek çok Türk askerinin ölümüne sebep oldu. Bu acı ve elem dolu Yemen hatıraları zaman zaman destanmış bir anlatımda okuyuculara sunuldu. Bunlardan birisi de Bolulu Mestan Destanıdır. Bkz. Muhammed Ali Bahaeddin, *Yemen'den Gelen Mektup*. İstanbul 1326.

6 Maalesef Atatürk biyografileri kaleme almırken nedense hep 1926 yılında Emekli Sandığı'nın bir takım kayıtları dikkate alınmaktadır. 1989 Yılında Atatürk Araştırma Merkezinde İsmek Gönülal Bey'le yaptığımız görüşmede kendisine Atatürk'ün 1915'ten önceki hayatı hakkında detaylı bilgi nerede bulabileceğimizi sordüğümüzda, cevaben yukarıdaki kaynağı tavsiye etti. Bu kaynakta da genel bilgiler mevcut idi. Bu açıdan O'nun hayatında bilinmeyen dönem diyebileceğimiz 1914 öncesi hakkında arşivlerimizde önemli belgeler olduğu kanaatindeyiz ve yapılacak araştırmalarla bunlar gün ışığına çıkartılacaktır.

mezun olup⁷, erkân-ı harp yüzbaşısı rütbesiyle Şam'da bulunan V. Ordu'ya tayin edilerek⁸ staj görevine başladı⁹. Şam'daki görevi sırasında (Ekim 1906) arkadaşlarıyla, "*Vatan ve Hürriyet Cemiyetini*" kurdu¹⁰. Cemiyet, Suriye-Lübnan-Filistin kıyı şeridinde bulunan bazı şehirlerde şubeler açarak faaliyetlerini sürdürdü¹¹. Bilahare Selanik'e gelen Mustafa Kemal tarafından cemiyetin bir şubesi de burada açıldı¹²; fakat kısa bir süre sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleşti¹³. Böylece Osmanlı ülkesinde meşrutî bir sistemin kurulmasına gayret gösteren ve II. Abdülhamid idaresine karşı olan subayların kurdukları cemiyetler tek bir gaye etrafında birleşmiş oldu.

30 Eylül 1907'de III. Ordu komutanlığı emrine tayin edilen Mustafa Kemal¹⁴, Selanik'te maiyet müşiri erkân-ı harbiyesine atandı¹⁵. Buradaki resmî görevi yanında, diğer taraftan da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faal bir azası olarak çalışmalara katılıyordu¹⁶. Öte yandan, Mustafa Kemal Selanik'teki görevi sırasında kurmaylık yeteneğini arttırmaya yönelik faaliyetlerde bulundu. O, II. Meşrutiyet'in ilânı sırasında Selanik'te görevli idi. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra, yeni rejime tepki olarak ayaklananları bastırmak üzere Trablusgarb'a giden birlik de görevlendirildi¹⁷. Mustafa Kemal, Trablusgarb'taki bu isyanın bastırılmasından sonra tekrar Selanik'e geri döndü ve 13 Ocak 1909'da Selânîk XVII. Redif Fırkası'nda kurmaylık görevine atandı¹⁸.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) bulunan belgelerden anlaşıldığına göre Mustafa Kemal, Trablusgarb'tan döndükten sonra, Selanik Redif Fırkası'ndaki

7 Salih Omurtak, "*Atatürk*", I.A., I, s. 720.

8 Ahmet Emin (Yalman) "*Gazi Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat*", *Vakit* nr: 1468, 10 Ocak 1922; ayrıca bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*. II/1. Ankara 1983. s. 196; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. Metin Kıratlı), Ankara 1984, s. 203.

9 Faik Reşit Unat, "*Atatürk'ün II. Meşrutiyet İnkılâbının Hazırlanmasındaki Rolüne Ait Belgeler*", *Bellekten*, XXVI/102. 1962, s. 344.

10 Salin Omurtak, a.g.e., 720; Uluğ İğdemir, *Atatürk ve Yaşamı*. c.I. Ankara 1980, s. 9; Yusuf Hikmet Bayur. a.g.e., s. 196.

11 *Vakit*, aynı nüsha.

12 E.E. Ramsaur, *Jön Türkler ve 1908 İhtilâli*, (Çev. N. Yavuz), İstanbul 1982, s. 117.

13 Uluğ İğdemir, a.g.e., Aynı eser, s. 11; ayrıca bkz. Tahsin Uzer, *Makedonya'da Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Ankara 1987, s. 23.

14 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, I. İstanbul 1963, s. 107.

15 *Salname-i Devlet-i Aliyye*, 64. Sene, Dersa'adet 1323, s. 316; ayrıca bkz., Bekir Erkin, "*Atatürk'ün Selanik'teki Askerlik Hayatına Ait Hatıratı*", *Bellekten*, XX/80, 1956, s. 599.

16 Salih Omurtak, a.g.e., s. 721; Yusuf Hikmet Bayur, a.g.e., s. 215.

17 Bekir Tünay, "*Mustafa Kemal ve İttihat ve Terakki*", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, I/I, Ankara 1984, s. 257.

18 Bekir Tünay, a.g.e., s. 257.

erkân-ı harplik görevi yanında yine aynı yerde -Selanik'te- bulunan Jandarma Efrad-ı Cedide Mektebi Kumandanlığı görevine de tayin edildi¹⁹. Bu mektep kumandanlığında Mustafa Kemal'den önce de, O'nun samimi arkadaşlarından birisi olan Erkân-ı Harp Binbaşısı Ali Fethi Bey bulunuyordu²⁰. Belgelerden çıkarılan sonuca göre, Ali Fethi Bey Paris ateşemiliterliğine tayin edilince, öyle anlaşılıyor ki Kolağası Mustafa Kemal Bey, Harbiye Nezaretin'ce yetenekli ve muktedir bir komutan olarak görüldüğünden bu sırada rütbesi küçük olmasına rağmen bu önemli vazifeye getirilmişti.

Mustafa Kemal, 31 Mart Olayı üzerine Selanik'ten İstanbul'a yürüten Hareket Ordusunda I. Mürettep Fırka'nın kurmay başkanı olarak görevlendirildi²¹ ve Hareket Ordusu ile İstanbul'a girdi²². Hatta Hareket Ordusu Yeşilköy'de bulunduğu sırada, Osmanlı basınının bu konuya eğilmesi üzerine basında da, gelen ordu hakkında yer yer haberler yayınlanmaya başlandı. İşte bu sırada Osmanlı basınından Süleyman Nazif -belki de hiç farkında olmadan geleceğin büyük devlet adamı olacak olan- Mustafa Kemal ile mülakat yaparak bunu gazetesinin sütunlarında haber olarak vermişti²³. Mustafa Kemal bilahare ordu ile İstanbul'a girdi²⁴ ve şehirde asayişin sağlanması ile vazifelendirilen zabıtlar arasında yer aldı. Hareket Ordusu İstanbul'a hakim olduktan sonra, önemli karakolların komutanlıklarına orduca güvenilir zabıtlar getirildi. Bu sırada Kolağası Mustafa Kemal Bey de Galatasaray Jandarma Karakolu komutanlığında görevlendirildi²⁵.

Kolağası Mustafa Kemal'in Yemen'e Tayini

Mustafa Kemal, Şam'da Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni kurmuş, Selanik'e

19 BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İrade Askeriye nr: 32, 11 Cemaziyelahir 1327/16 Haziran 1325 tarihli belgeden Mustafa Kemal'in Selanik'teki Jandarma Mektebinin komutanlığını yaptığı ifade edilmektedir.

20 BOA., *Babüli Evrak Odası (BEO)*, Rumeli Müfettişliği Gelen. nr: 248949, 13 Haziran 1324.

21 Gn. Kur. ATASE Arşivi nr: 9-3411, Kls: 71, Ds: 38, F: 4/17.

22 Hareket Ordusunun hazırlanması, İstanbul'a yürüyüşü, İstanbul'a hakim olması, başkentte iktidarı değiştirmesi ve diğer faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz., Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyasete Çatışması*, İstanbul 1993.

23 Süleyman Nazif, "*Hürriyet Ordusunda*", (*Osmanlı nr: 36. 21 Nisan 1909*) başlıklı yazısında şöyle diyor:

"... Ayastefenos'ta Meclis-i Maarif a'zasından Hiknet Bey'e tesadüf ettim. Beni iki refikimle evine götürdü. Öğle ta'amı yaptık. Hiknet Bey'in hanelerinde III. Ordu kahramanlarından Mümtaz Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'e tesadüf ettim. Selanik Jandarma Efrad-ı Cedide Mektebi Kumandanı iken tehlikede bulunan vatanın imdadına müsar'atla pay-ı tahta koşmuş, şimdi nefer libasıyla za-bitlik yapıyor."

24 Gn. Kur. ATASE. Arşivi nr: 9-3411. Kls: 71. Ds: 45. F: 7.

25 BOA., *İrade Askeriye nr: 32. II Cemaziyelahir 1327/16 Haziran 1325.*

dönünce bunun İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleşmesini sağlamışsa da, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde umduğunu bulamamıştı. Ordu mensuplarının siyasetle uğraşmaları 31 Mart Olayı örneğinde görüldüğü üzere memleketin birlik ve beraberliği açısından kötü sonuçlar doğurmuştu. Bu yüzden Mustafa Kemal ordunun siyaset yapmasının uygun olmadığını savunmaya başladı. O'nun orduyu siyasetten ayırmaya matuf düşünceleri İttihat ve Terakki Cemiyeti erkânınca hoş karşılanmadı. Cemiyetin lider kadrosu, kendilerine bir gaile çıkarır düşüncesiyle Mustafa Kemal'in İstanbul'dan uzaklaştırılması için faaliyete geçmekten geri kalmadı.

XIX. ve XX. Yüzyıllar Osmanlı Devleti'nde dış müdahalenin arttığı devirler olarak karşımıza çıkmaktadır. İfade edilen devire kadar arap yarımadasında kabile yaşantısını sürdüren Araplardan bazıları İngiltere, Fransa ve İtalya ile temaslarda bulunuyordu. Yarımadanın çeşitli bölgelerinde iktidarı eline alan emirler birbirleriyle de temas halinde idiler Hicaz'da Mekke Emiri Şerif Hüseyin, Asir'de Seyyid İdris, Yemen'de İmam Yahya, Necit ve Şamar'da İbn-i Suud ve İbn-i Reşit vardı. Bunlardan Şerif Hüseyin, İdris ve İbn-i Suud İngiliz dostu, İbn-i Reşit ise Türk dostu olarak biliniyordu. Bunlardan Şerif Hüseyin ile İbn-i Suud ve Seyyid İdris'in arası açıktı. Seyyid İdris XIX. asrın sonlarına doğru Afrika'dan Asir'e gelip Sıbya bölgesine yerleşerek burada kendisine taraftar toplamaya başladı²⁶. İtalyanlardan da gerekli desteği alan Seyyid İdris Asir'de imamlığını ilan edince, devlet bunun üzerine kuvvet gönderdi. üzerine gönderilen bir Türk alayını Cizan'da baskınla çok kötü duruma düşüren İdris, bundan cesaret bularak büsbütün şımardı²⁷. Bu sırada Yemen'de kontrolü ele geçirerek yerli hanedanları da yanına çekmeyi başaran İmam Yahya da devlete isyan etti. Osmanlı Devleti, İmam Yahya'ya bir takım idarî haklar vererek O'nu kendi yanına çekti. İmam Yahya ile en son Ahmet İzzet Paşa Yemen'de görevli iken 1911 yılında bir anlaşma imzaladı ve bu anlaşma Yemen'in elimizden çıkışına kadar (1918) yürürlükte kaldı²⁸.

26 Seyyid İdris çok önceleri Fas'tan Sudan'a giderek kurduğu İdrisiye tarikatı ile taraftar toplamaya çalışmıştır. İdris tarikatını daha geniş alana yaymak ve daha sonra da buna dayanarak bir hükümet ve devlet kurmak azminde idi. İdris bunun için en uygun yer olarak Asir'i seçti ve XIX. Asrın sonlarına doğu buraya yerleşti. Asir, Osmanlı idarî teşkilatına göre bağımsız statüye sahip sancaklardan birisi idi. 1907 Yılından itibaren Osmanlı hükümeti İdris ile ciddi olarak uğraşmaya başladı. Bkz., Gn. Kur. ATASE Başkanlığı Yayını, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi: Hicaz, Asir, Yemen Cepheleri ve Libya Harekâtı* 1914-1918, c. VI. Ankara 1978, s. 26-27, 40.

27 Tarihe "*Cizan Felaketi*" adıyla geçen bu olay idris'in yöredeki bedevi Arap kabileleri arasındaki şöhretinin giderek artmasına sebep olduğu gibi kendisine büyük ölçüde katılımlar da oldu. Bkz., Gn. Kur. ATASE Başkanlığı, *a.g.e.*, s. 4.

28 İhsan Süreyya Sırma, *a.g.e.*, s. 381.

Öte yandan, Asir'de Seyyid İdris'in isyanını bastırmak üzere hal çareleri arayan Osmanlı hükûmeti sonunda bu bölgeyi tanıyan biri olarak bilinen Süleyman Şefik Paşa'yı²⁹ 19 Mayıs 1909 tarihinde Yemen'de Asir Mutasarrıflığı ve Askerî kuvvetler komutanlığına tayin etti³⁰. Süleyman Şefik Paşa da İdris'e karşı mücahadesini sürdürebilmek için devlet merkezinden gerekli desteği aldı.

Yukarıda kısaca ifade edildiği üzere, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile anlaşmazlığa düşen Mustafa Kemal'in İstanbul dışındaki bir yere tayini gündeme geldi. Bu tayin bir nevi sürgün şeklinde yapılmış bir tayine benzemekle beraber, Kolağası Mustafa Kemal'in muvafakati alınmasından dolayı farklı mülahaza edilebilir. Nitekim, Harbiye Nezareti Jandarma Dairesi Reisi bulunan Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa, 13 Haziran 1325/26 Haziran 1909 tarihinde yazdığı tezkirede; Asir Sancağı Mutasarrıf ve Kumandanı bulunan Süleyman (Şefik) Paşa'dan gelen bir telgraftan bahisle Asir'de bulunan jandarma kuvvetinin nizam ve intizam altına alınması gerektiğini belirterek "*ehil ve ma'lûmâtı*" olmasından dolayı Mümtaz Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in rızasının alınarak adı geçen Jandarma Tabur Komutanlığına tayininin kararlaştırıldığını izah etmektedir. Ayrıca bu tezkirede, Mustafa Kemal'in daha evvel Selanik Jandarma Efradı Cedide Mektebi kumandanı iken bilahare ordu ile İstanbul'a geldiği ve Galatasaray Jandarma Bölük komutanlığı görevini yürüttüğü de hatırlanmaktadır. Tezkirede bundan başka adı geçen kişinin sınıf-ı nizamiyeye irtibatının bakî kalacağı, fakat rütbesinin bu derece terfi ile Asir Tabur kumandanlığına tayini hakkında nezaret ve hükûmete gerekli yazıların yazıldığı belirtilmekte idi³¹. Aynı gün Harbiye Nazırı Salih Paşa tarafından da Mustafa Kemal'in tayini tasdik edilerek, konu hükûmet kanadına iletilti³². Hükûmet tarafından da onaylanan bu tayin Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa tarafından 15 Haziran 1325/28 Haziran 1909 tarihinde padişahın tasdikine sunulmuş ve 16 Haziran 1325/29 Haziran 1909 tarihinde de iradesi çıkmıştır³³. Sadaret bu tayinin onaylanmasının ardından 18 Haziran/1 Temmuz tarihinde Harbiye Nezareti'ne durumu tebliğ etmiş, konu hakkında kısa bir bilgi vermiştir³⁴. Böy-

29 Süleyman Şefik Paşa, İstiklal Harbi yıllarında İstanbul hükûmetinin - 1919 yılı Ağustos-Eylül aylarında Harbiye Nazırlığını yapmış; bilahare Anadolu'da kuva-yı milliyeye karşı faaliyette bulunmak üzere İngiliz desteği ile İstanbul'da hazırlanmış olan kuva-yı inzibatîyenin komutanlığına getirilmiş olan kişidir.

30 BOA., *İrade Askeriye* nr: 19, 29 Rebiyülahir 1327/7 Mayıs 1326. İradede "*ahval-i mahalliyeye vukufuna ve iktidarına mebnî Seyyar Topçu Üçüncü Liva Kumandanı Mirliya Süleyman Şefik Paşa'nın Asir Mutasarrıf ve Kumandanlığına tayin edildiği*" belirtiliyordu.

31 BOA., *İrade Askeriye* nr: 31, 11 Cemaziyelahir 1327/16 Haziran 1325. lef: 1.

32 BOA., *Aynı belge*, lef: 2.

33 BOA., *Aynı belge*, lef: 3.

34 BOA., *Aynı belge*, lef: 4.

lece Jandarma dairesinin teklifi, Mustafa Kemal'in de onayının alınması üzerine, bu sırada isyanların arttığı bir bölge olan Yemen'deki Asir Jandarma Taburu Komutanlığı'na tayin gerçekleşmiştir.

Konuyla ilgili belgelerden anlaşıldığına göre, Asir'de bulunan jandarmanın disiplinsiz ve karışık bir halde bulunduğu ve bu durumdaki birlikleri tecrübe ve bilgisinden dolayı Yüzbaşı Mustafa Kemal'in düzenli birlikler haline getirebileceği ve daha önce Selanik Jandarma Mektebi ve Hareket Ordusundaki görevinin hemen akabinde Galatasaray Jandarma Bölüğü komutanlıklarında başarılarından dolayı kendisini kabul ettirdiği belirtilmektedir. Mustafa Kemal'in Asir'e tayininde bir de bir derece terfi ile yapılması karara bağlanmıştı; buna göre Binbaşı rütbesi ile tayini gerekiyordu.

Kolağası Mustafa Kemal, 1 Temmuz 1909 tarihinde Asir'e tayiniyle ilgili işlemlerin tamamlanmasının hemen ardından gerekli hazırlıklara koyulmuş ve bilahare Yemen'e gitmiştir³⁵. Mustafa Kemal Yemen'de Asir Jandarma komutanlığı vazifesine hangi yolu takip ederek gittiğine dair kayıtlar mevcut olmamakla beraber, iki ihtimal bulunmaktadır. Karadan demiryolu ile Medine'ye oradan da kıyı şeridini takip ederek gitmiştir veya deniz yolu ile Akdeniz, Süveyş ve Kızıldeniz yolunu takip ederek Asir'deki Konfuda limanına oradan da kara yolu ile görev mahalline gitmiş olması muhtemeldir.

35 Mustafa Kemal Atatürk'ün Asir'e tayini meselesini Yüksek Lisans tezini hazırlarken, 1989 yılında Başbakanlık Osmanlı Arşiv'inde yaptığımız çalışmalar sırasında tespit ettik. Zamanımıza kadar yapılan bütün çalışma ve Atatürk biyografilerini incelediğimizde bu konuyla ilgili hiç bir kayda rastlamadık. Bu konuyu Atatürk Araştırma Merkezi'nde olsun Genelkurmay ATASE Arşivindeki çalışmalarımızda olsun çeşitli vesilelerle dile getirdiğimizde hiç kimseden bu konu hakkında bir açıklama bulamadık. Arşivcilik konusunda Türkiye'de mütehasıs bir kimse olan rahmetli Mithat Sertoğlu Bey'e de bu konuyu sorduğumuzda bu tayin ve vazifeler hakkında pek fazla bilgi olmadığını, fakat Mustafa Kemal'in aktif bir kişiliğe sahip olmasından dolayı memleketin pek çok yerinde vazifelendirildiğini ifade etmişlerdir. Yapılan bu araştırmalardan sonra, bu konuyu hemen o sırada gündeme getirmedik. İsim benzerliği olabilir - Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey - düşüncesiyle bulduğumuz belgeleri kuvvetlendirecek bilgilere ulaşmamız gerekmekte idi. Nihayet arşivde yeni fonların açılmasından sonra yapılan araştırmalarda Süleyman Şefik Paşa'nın devlet merkezine gönderdiği belgelerden hareketle Mustafa Kemal'in Yemen'e gittiği ve bilfiil görev yaptığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan dönemin devlet ve askeri salnamelerine (yıllık) de bakarak isim benzerliği konusundaki şüpheler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Öte yandan Mustafa Kemal'in Yüzbaşı rütbesinde iken Selanik'te Jandarma Mektep Komutanlığı ve Galatasaray Jandarma Bölük komutanlığı görevleri ile ilgili belgeleri dönemin basınındaki haberlerle pekiştirerek bir sonuca ulaşmış, fakat Yemen'e tayini konusunda irade ve belgeleri bulmuş gidip gitmediği konusunda tereddüde düşmüştük. Bu konuyu bir makale ve ilim camiasına sunmayı bir vazife addettik. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, daha genç yaşlarda - henüz 28 yaşında bir yüzbaşı- iken kendisinden Harbiye Nezareti'nin övgü ile bahsettiği görevinde ehil olduğunu belirttiği bir komutan hüviyetindedir. Bahsedilen bu konu bilahare, tarafımızdan bir makale halinde neşredilmiştir. Bkz., Zekeriyâ Türkmen, "Mustafa Kemal Atatürk Hakkında Bilmediklerimiz: Atatürk'ün 1909 Yılında İki Görev ve Bir Tayini", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 72, Aralık 1992, s. 29-36.

Mustafa Kemal, Asir'de Süleyman Şefik Paşa'nın komutasına girdikten sonra jandarmanın ıslahı konusuna eğilmiş, yerlilerden gönüllü jandarma kaydı yolunda çalışmalarında da bulunmuştur. Mustafa Kemal, bu sırada Asir'de isyan halinde bulunan Seyyid İdris'in hareketini önlemek üzere Süleyman Şefik Paşa tarafından önde gelen şeyhlerle birlikte arabuluculukta bulunmak üzere vazifelendirilmiştir. Süleyman Şefik Paşa devlet merkezine yazdığı tezkirede, kamuoyunun İdris'ten yana olduğunu belirterek³⁶, kendisinin gerekli tertibatı ve hazırlığı yaptıktan sonra Mustafa Kemal'i İdris nezdine göndereceğini belirtmektedir. Paşa ayrıca, Seyyid İdris'le yapılacak görüşmede Asir Kıt'ası için yapılması düşünülen ıslahat hakkında yerli halkın düşüncesinin de alınacağını ifade etmektedir³⁷. Yapılan bu görüşmelerden önemli bir sonuç elde edilememiştir. Öte yandan, devlet merkezinden gönderilen 31 Ekim 1909 tarihli şifrede, Mustafa Kemal'in meşayih'ten üç kişiyle İdris nezdinde icra ettiği faaliyetin sonucunun merak edildiği belirtilerek, gereken bilginin gönderilmesi isteniyordu³⁸.

İlk görüşmelerde istenen sonucu alamayan Süleyman Şefik Paşa, ikinci defa Seyyid İdris'le görüşmelerde bulunmak üzere yine Mustafa Kemal'i görevlendirdi. Paşa, ayrıca Mustafa Kemal'in maiyetine bir hey'et vererek isyandan vazgeçmesi için Seyyid İdris'in yanına gitmesine ruhsat vermiştir. Bu sırada Asir Kıt'asında Ebha-Sıbya yolunun keşfine memur edilen³⁹ Yüzbaşı Mustafa Kemal heyetiyle beraber İdris'in yanına gidip görüşmüştür. Bu sırada, Süleyman Şefik Paşa ise görüşmeler esnasında olumsuz bir durum ortaya çıkması halinde, kendisinin Cizan-Konfuda taraflarından büyük bir kuvvetle harekete geçerek isyanı kökünden bastırmak amacıyla olduğunu belirtmekte idi⁴⁰. Nitekim yapılan görüşmelerde olumsuz bir sonuç çıkmadı, zaten İdris de bu sırada devlete dehalet ettiğini belirttiği gibi bölgede bulunan diğer bir Osmanlı komutanı olan Said Paşa ile de görüşmelerde bulunmuştur⁴¹. Mustafa Kemal buradaki vazifesini başarıyla sona erdirdikten sonra İstanbul'a dönmüş ve Genelkurmay karargâhında va-

36 Halkın İdris'ten yana olduğunu gören Süleyman Şefik Paşa, hatta bir cuma günü İdris'ten kendisine hediye olarak gönderilen gömleği giymek suretiyle aşırı iltifatta bulunmuş, bu olaylar devlet otoritesini sarstığı gibi, İdris'in büsbütün şunarmasına sebep olmuştur. Bkz., Gn. Kur. ATASE Başkanlığı Yay., a.g.e., s. 27.

37 BOA., *Dahiliye Nezareti, Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH. MUI)*, Ds: 1-4/77.5.L 1327/20 Ekim 1909, lef: 2-3.

38 BOA., *DH. MUI*, Ds: 1-4/40. L. 1327/31 Ekim 1909.

39 Ebha Asir'de dağlık bir mıntıkada bulunmaktadır. Sıbya ise Kızıldeniz'e yakın bir yerleşim birimidir. Ebha-Sıbya arasında yer alan yol düzenli bir yol olmamakla beraber denizden içeriye doğru gidişte en müsait mekanlardan birisidir. Bkz., BOA., *Harita Katoloğu* nr: 633, Yemen-Asir haritası.

40 BOA., *DH. MUI*, Ds: 1-7/34, F: 4-5, 5 Aralık 1909.

41 BOA., *DH. MUI*, Ds: 1-5/23, 24 Kasım 1909.

zifelenmiştir. Mustafa Kemal, İstanbul'daki görevi sırasında da kendini kabul ettirmiş ve 1910 Yılında Fransa'da Picardie Manevralarında Türk ordusunu temsil eden üç kurmay subay arasına dahil edilmiştir⁴².

SONUÇ

Atatürk hakkında biyografi yazarlar genellikle bilgileri birbirinden aktararak, klâsik bir metodu takip etmektedirler. Bilimsel tarih anlayışının hakim olduğu ülkemizde artık bu metod terk edilerek, birbirinden nakilden ziyade, arşiv kaynaklarına dayanan araştırma ve incelemelere büyük önem verilmeli, Mustafa Kemal Atatürk'ün değişik cepheleri ele alınarak ortaya konmalı, O'nun yüksek dehâ sahibi bir asker-devlet adamı olduğu vurgulanmalıdır.

Kaynaklardan tespit edilen bilgilere göre Mustafa Kemal'in başarılı bir asker oluşu, dolayısıyla O'nun daha mesleğe atılışının ilk yıllarında mümtaz bir mevkiye gelmesini sağlamıştır. O, genç subaylık yıllarında vatan coğrafyasının değişik mekânlarında, çeşitli görevleri icra ederek memleketi tanıma fırsatını buldu; buralardaki görevleri esnasında kendini yetiştirdi. Bu küçük çalışmada da tesbit edildiği gibi, Mustafa Kemal hünüz yüzbaşı rütbesinde iken Selanik'te Jandarma Mektep Komutanlığı görevinde bulunmuş; Hareket Ordusunun 31 Mart Olayını bastırması sırasında aktif görev almış; başkentin asayişinin sağlanması konusunda da Galatasarayında bir nevi inzibatı sağlamakla vazifelenmiştir. Ordunun siyasetten ayrılması konusundaki fikirlerinden dolayı İttihat ve Terakki liderleri ile anlaşmazlığa düşmesi, O'nun Yemen/Asir gibi uzak bir vatan köşesine kendi rızasının da alınması ile tayin edilmesine sebep olmuştur⁴³. İttihatçılara göre sürgün şeklinde telakki edilen bu tayine Mustafa Kemal'in rıza göstermesi, O'nun -belki- ordudaki siyasî hizipleşmelerden bir müddet uzak kalmak istemesinden kaynaklanmış olsa gerektir. Nitekim Mustafa Kemal, Asir'deki görevini başarıyla bitirip 1910 yılında tekrar İstanbul'a geri dönmüştür⁴⁴.

42 Salih Omurtak, "Atatürk". İA. c.I. s. 722.

43 Atatürk'ün sevdiği türküler arasında Rumeli türküleri olduğu kadar en fazla yer tutanlardan birisi de Yemen türküsüdür. O, bu türküyü -belki de- Yemen çöllerindeki o mücadele günlerini hatırlatması bakımından hafızasında devamlı canlı tutmuştur.

44 Mustafa Kemal'in Asir'deki görevi sırasında amiri durumundaki Süleyman Şefik Paşa, on yıllık bir aradan sonra (1919) O'nun askerlikten tardı yolunda kararlar çıkartacak ve millî hareketin lideri durumunda olan M. Kemal'e Karşı cephe alacaktır.

E K L E R

EK - 1

BOA. İrade Askeriye nr : 32, 11 Cemaziyelahir 1327/16 Haziran 1325/29
Haziran 1909.

Harbiye Nezareti
Jandarma Dairesi

Asir Sancağı mutasarrıf ve kumandanlığına tayin kılınan Süleyman (Şefik) Paşa tarafından varid olan tezkirede Asir'de bulunan yerli jandarmanın hal-i intizama vaz'ı ve mümkün olduğu surette ücretli asker haline ifragı ve bu suretle ale't-tedric asâkir-i nizamiyenin taklîl miktarı orada bulunacak jandarma zabitanının ehil ve ma'lûmâtı olmasına mütevakkıf olduğundan ve Selanik jandarma zabitanından Beyoğlu zabıtasına memur Mümtaz Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey evsâf-ı lazimeyi haiz olduğu gibi rızası da tahsil olduğundan bahisle bir derece terfi'ile liva-i mezkûr jandarma tabur kumandanlığına tayini iş'ar olunmuş ve mu'maileyh, Selanik Efrad-ı Cedide Mektebi Kumandanı iken ahiren Dersa'adet'e celbedilerek elyevm Galatasaray Jandarma Bölüğü kumandanlığında mustahdem olduğu anlaşılmiş olduğundan mummaileyhin sınıf-ı nizamiyeye irtibatı bâkî kalmak üzere rütbesinin bir derece terfi'ile mezkûr tabur kumandanlığına tayini tensîb buyrulduğu halde iktizasının ifâ ve emr ü inbâ buyrulması hususunun bâbiâli canib-i sâmisine inhâsı bâbindan emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî : 8 Cemaziyelahir 1327/13 Haziran 1325

Şube-i mezbûreye memur alay kumandanı Derviş b. Yusuf Hâmid (Mühür)

Müdür Muavini Miralay Mehmet Arif b. El-hâc Ahmet (Mühür)

Şube-i mezbûreye memur erkân-ı harbiye miralaylarından Tevfik b. Mehmet Tevfik (Mühür)

Daire-i mezbûre şube müdürlerinden erkân-ı harbiye mirlivalarından Hakkı b. Hüseyin Sabri (Mühür)

Jandarma Dairesi Reis Vekili Ferik Münir b Hüseyin Hüsnü (Mühür)

Tasdik olunmuştur: fî : 13 minhu, Salih Hulusi (İmza)

EK - 2

Harbiye Nezareti
Jandarma Dairesi
679

Ma'ruz-ı Çâker Kemîneleridir ki,

Galatasaray Jandarma Bölüğü Kumandanlığı'nda müstahdem bulunan Mümtaz Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in sınıf-ı nizamiyeye irtibatı bâkî kalmak üzere rütbesinin bir derece terfi'ile Yemen vilayeti jandarma alayının Asir taburu kumandanlığına tayini hakkında Jandarma Dairesi'nden tanzim olunan mazbata leffen takdim-i pişgâh-ı sâmi-yi sadaretpenâhileri kılınmagla icra-yı icabı merhûn müsa'ade-i celîle-i fahâmet-penâhileridir. Ol bâbda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fi: 8 Cemaziyelahir 1327/13 Haziran 1325

Harbiye Nazırı
bende
Salihî Hulusî (İmza)

EK - 3

Dairesi Sadaret
Atûfetlû Efendim Hazretleri

Galatasaray Jandarma Bölüğü Kumandanlığı'nda müstahdem Mümtaz Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in sınıf-ı nizamiyeye irtibatı bâkî kalmak üzere rütbesinin bir derece terfi'ile Yemen Vilayeti Jandarma Alayının Asir Taburu Kumandanlığı'na tayini hakkında Harbiye Nezaret-i Aliyyesinin tezkiresi melfûfu ile arz ve takdim kılınmagla, irade-i seniyye-i hazret-i tâcidârî ve vechile şeref-südürlü buyrulur ise mantûk-ı âlîsi inşaz olunacağı beyanıyla tezkire-i senâverî terkîm kılınmış efendim. Fi: 10 Cemaziyelahir 1327/15 Haziran 1325

Sadrazam
Hüseyn Hilmi (İmza)

Maruz-ı Çâker Kemîneleridir,

Reside-i dest-i ta'zim olup melfûflarıyla beraber manzûr-ı alî buyrulan işbu tezkire-i samiye-i sadaretpenâhileri üzerine mucibince irade-i cenâb-ı padişahî şeref-müte'allık buyrulmuş olmagla, ol babda emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî : 11 C. Ahir 1327/16 Haziran 1325

*Ser-kâtib-i hazret-i şehriyârî
Halid Ziya (İmza)*

EK - 4

Sadaret-i Uzmâ Mektûbî Kalemî nr : 594

Tarih-i tesvidi : 13 C. ahir 1327/18 Haziran 1325

Tarih-i tebyizi : 13 C. ahir 1327/18 Haziran 1325

Harbiye Nezaret-i Aliyyesine,

Suretleri bâlâda muharrer tezkire-i maruza ve şeref-sâdır olan irade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâhiyi mübellig-ı hamîş mucibince Harbiye Nezaret-i Aliyyesinden icra-yı icabına himimet olunmak.

Galatasarayı Jandarma Bölüğü Kumandanlığı'nda müstahdem Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in bir derece terfi'i rütbesiyle Asir Tabur Kumandanlığı'na tayini hakkında

EK - 5

BOA. DH. MÜL., Ds : 1-4/40, 16. L. 1327.

Dahiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye Dairesi, 2. Şube

Asir Mutasarrıflığına (şifre)

18 Teşrin-i evvel 1325

Mustafa Kemal Bey ile meşayihden üç zatın İdris nezdine gönderileceği evvelce bildirilmişti. Cereyan eden muamele ve müzakere neticesinin sür'at-i iş'ârı.

EK - 6

BOA. DH. MUI., DS : 1-4/77, 5. L. 1327

*Bâbüâlî Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî**Asir Mutasarrıflığından alınan şifre hallidir.*

Dün cevaben Seyyid'den aldığım mektupta Yemen valisinin beyannamesinden şikayetle bütün Tihame'nin hâl-i galeyanda olduğu ve eğer nezidine gidersem, esbâbına tevessül ile teskîn-i fitne mümkün ve şu hareketi son cehdi olacağını beyân ediyor. Civar ru'esâ-yı meşâyihden aldığım mektuplarda ve şifahî ifâdâtında dahi bayram ertesi önü alınmazsa kıyâm-ı umumî vaki olacağı bildiriliyor. Bütün eskâr Seyyid'in lehindedir. Sabıya'dan aldığım mevsûk ma'lûmâtta dahi Şevval'in üçüncü günü (18 Ekim 1909) harekâtı unumîye emri her tarafa verilmiş olduğundan muhakemât-ı acizâneme göre Seyyid, kat'îyyen harekât-ı ihtilâliye ifâ'ına mutasaddi olsa idi, asker vürûd etmezden evvel şu eyyâmı elimede bizi hasr ve tazyik eder idi. Her halde bendeniz siyasetle teskîn-i fitne ile devleti bir ga'ileye sokmamak fikrindeyim. Binaenaleyh her türlü eshâb-ı silaha tevessül etmiş olmak üzere tarihten üç gün sonra Jandarma Kumandanı Mümtaz Kolağası Mustafa Kemal Bey'le meşâyih ve fukahâdan üç zâtı nezd-i Seyyid'e gönderiyorum. Vereceğim ta'limât, eğer Seyyid teskîn-i fitne ile vifâk tarafdarı ise her gûne tebligât icra için yollar açulsın, Konfuda'dan buraya erzak, akçe, bilâ-muhafaza gelsün, ben de emir vereyim. İş'ar-ı âhire kadar Konfuda'ya çıkacak kuvvet ileri hareket etmesin, sonra bizzat bir nokta-i mu'ayyenede Seyyid'le birleşeyim. Memleket'in islâhı neye mutavakkıf olduğunu bilmüzâkere maqam-ı hilâfete arz edeyim. Şu teklifimi kabul ederse, nüfûz-ı müntehiresine nazaran tâlib-i salâh olduğu tebeyyün eder. Vallah zaten biz, her suretle mukabelé ve müdafâ'aya hazır olduğumuzdan sell-i seyften müctenip değiliz. Ve fakat şu teklifi kabul etmezse, şüphe buyrulmasın ki Seyyid, pek çok tarafdar zâyi edecektir. Binaenaleyh sahile çıkacak askerin bendenizle muharebe etmeksizin hareket etmemesi hususunda lâzım gelenlere emir buyrulması ehemmiyetle müsterhamdır. Yalnız bir de Konfuda'dan aldığım mektupta Cidde'den Ağustos ve Eylûl taksitleri henüz gönderilmediği bildirilip burası ise son derece muzayaka içinde olduğundan akçenin sür'at-i irsâli esbâbının istikmâli başkaca mercûdur.

*18 Eylûl 1325/1 Ekim 1909**Asir Kumandanı**Süleyman**Vürûdu 6 Tegrin-i evvel 1325/19 Ekim 1909*

EK - 7

*Bâbiâlî Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî**Asir Mutasarrıflığından Alınan Şifre*

C.14 ve 18 Teşrin-i evvel 1325. İki def'a gönderildiği tebliğ buyrulan 15.000 lira kuvâ-yi cedîdenin masrafı karşılığı ise sevâhil ve cibâlde inşası mühim olan müdafa'alı kışlaları hangi para ile yapacağız. Seyyid'e gönderdiğim hey'et meyânına Mustafa Kemal Bey idhal edilememişti. Aldığım cevap pek mülayim ve zimnen teferrükârâne idi. Akdemce arz ettiğim vechile Seyyid'e vesile-i iğfal kalmamak için her türlü mes'uliyeti düş-ı sıhhiyete atarak şeri'atın tamamı-yi tatbikına taraf-ı saltanattan me'mûr olduğunu ilanla halkı tereddüde düşürmüş ve bu suretle şu kut'ada isyan-ı umumînin önünü almıştım. Zira şurası kat'iyyen ma'lûm olsun ki, Seyyid burada bir hükûmet-i arabîyye te'sis maksadıyla halkı isyana davet edemez. Davet etse de meşayihin mahall-i menâfi'i olduğundan kat'iyyen kabul olunmaz. Bu zâtın istediği şimdilik zımâm-ı halkı her ne suretle olursa olsun eline alıp ileride maksad-ı hafisini icraya bir zemin ihzârı olması me'mûldür. Binaenaleyh hükûmet, velev yalnız ahkâm-ı şeri'atın buralarda tamamı-yi icrası gibi meyl-i halka ve menfa'at-i devlete muvafik bir tedbir musibi Seyyid'in müraca'at ve mutalebesi ve tavassutu ile kabul ve ilan eder ise, halkı Seyyid'in kucağına kendi eliyle atmış olur. Şu mühimmenin nazar-ı mutalâ'aya alınması ile Hicaz ve Yemen ve Asir'de yalnız ahkâm-ı şer'iyyenin cari olacağına devlet kendiliğinden karar verip ilan etmesi şu kut'aâtın rakipsiz elimizde kalmasını ve bu suretle lâzım gelen ıslahatın ale't-tedric kemal-i suhûletle mevki-i icraya vaz'ını te'min edeceğini arz ile Seyyid'le devletin müzakere edip verilecek mukarreratın aksi te'sir hasıl edeceğine ve zira Sa'id Paşa mülakatı üzerine devletle musalâha ediyoruz mutalâ'am tervîc olunacaktır. Herkes irz ve edebîyle hareket etsin ve fakat mücrimleri bize getirsin yolunda Seyyid-i mumaileyh tarafından hakimâne ve galibâne neşriyat vaki' olmakta ve bu ise mumaileyhin nüfûz ve kudretini tevsi' etmekte olduğundan âtiyen vehamet zuhuru muhakkaktır. Şurası da ma'lûm olsun ki, eğer buradan isyan başlarsa, mes'elenin Hicaz'a dahi sirayeti şüphesizdir. Geçenlerde katil mu'temedleri tutup nam-ı şerife icra ettiğim iki hizmet askeri bütün cebeli tütrettiği gibi fevc fevc merkeze gelerek icra-yı şeri'at-ı ahmediyede devletle beraber fedâ-yı cana hazır olduklarına ahd ve imza verdiler. Görülüyor ki, bütün usâta sihir gibi te'sir eden ahkâm-ı şer'iyyeyi ilahla bütün halk nâm-ı celil ile ona katılarak şu kut'a-i vâsi'in kan dökülmeksizin teskîn ve ıslâh olunacağına ve bun-

dan başka doğru bir hareket olmadığına şüphe buyrulmasın. Binaenaleyh bir te-tebbu-ı amîk neticesi olan şu ma'rûzâtıma müsaade buyrulduğu surette sevahili zabt için istediğim vesâ'itin sür'at-i irsâli ve çâkerlerine muvazzah bir ta'limât i'tâsı ve afv-ı dimâ' ıskat-ı fera'iz demek olup buna halifenin bile selahiyeti olmayıp vereseye ait idüğüne dair Seyyid'e yazdığım mukni' ve müdellil mektuba cevab-ı muvafakat aldığım halde tarafından bir hey'et-i meb'use meyanında Ebha-Sabiya tarikinun keşfine me'mur Mustafa Kemal Bey'le bazı memurîni nezd-i Seyyid'e göndereceğimi ve lede'l-hâce bunların merkez-i saltanata kadar gitmelerine ruhsat i'tâ edeceğimi her halde Seyyid'in başka bir maksadı tebeyyün ettiği surette buradan ve Cîzân üzerinden Sabiya üzerine yürüyüp fesadı kökünden imha vacip olduğunu bu bâbda tereddüde mahal olmadığını hakikat olarak arza mücasir olurum.

22 Teşrin-i sani 1325/5 Aralık 1909
vürûru : 25

Mutasarrıf ve Kumandan
Süleyman

BOA. DH. MUI, Ds: 1-4/40, 16. L. 1327

شعبه		داخليه نظارتى مخازنات عموميه دارمى		مىضى	مسودى	اوراق نومرسى
لاجل التبييض قلمه ورودى	مىضه	٧١	٧٦	تاريخ تبويض ١٨/١٠/١٩٦٠	تاريخ تسويد ١٨/١٠/١٩٦٠	قلمه ورودى تاريخى
مقابله اينداز	٧٦	٧٦	٧٦	١٨/١٠/١٩٦٠	١٨/١٠/١٩٦٠	

عب نطفه

بسته

مردنه
مطرفى كاهه به ايه ت بجه اوچم زانف نيمه اويستى كونه بجه اولم بدهرلىكده حيا به
ايضا مطرفه ونه كونه بجه سفده ايشاري

بازمى شماره

حاجی مصطفیٰ آغا
تعمیراتی

امریتہ کی اہدیت سے صدمہ - ہمیں بڑے دورہ وقفہ میں ارمینیا پر چھوڑ دینا
و امین تقی محمدی حضرت کو نہ کیسے کیسے یہاں سے جا کر صواب حال میں رہنا چاہیے اور اپنے
آج کل کے سروس سے سالانہ بجٹ کی تفصیل دیکھیں۔ ۱۸
میں نے اس کے ساتھ ساتھ دوسری
نہیں کہہ سکتا

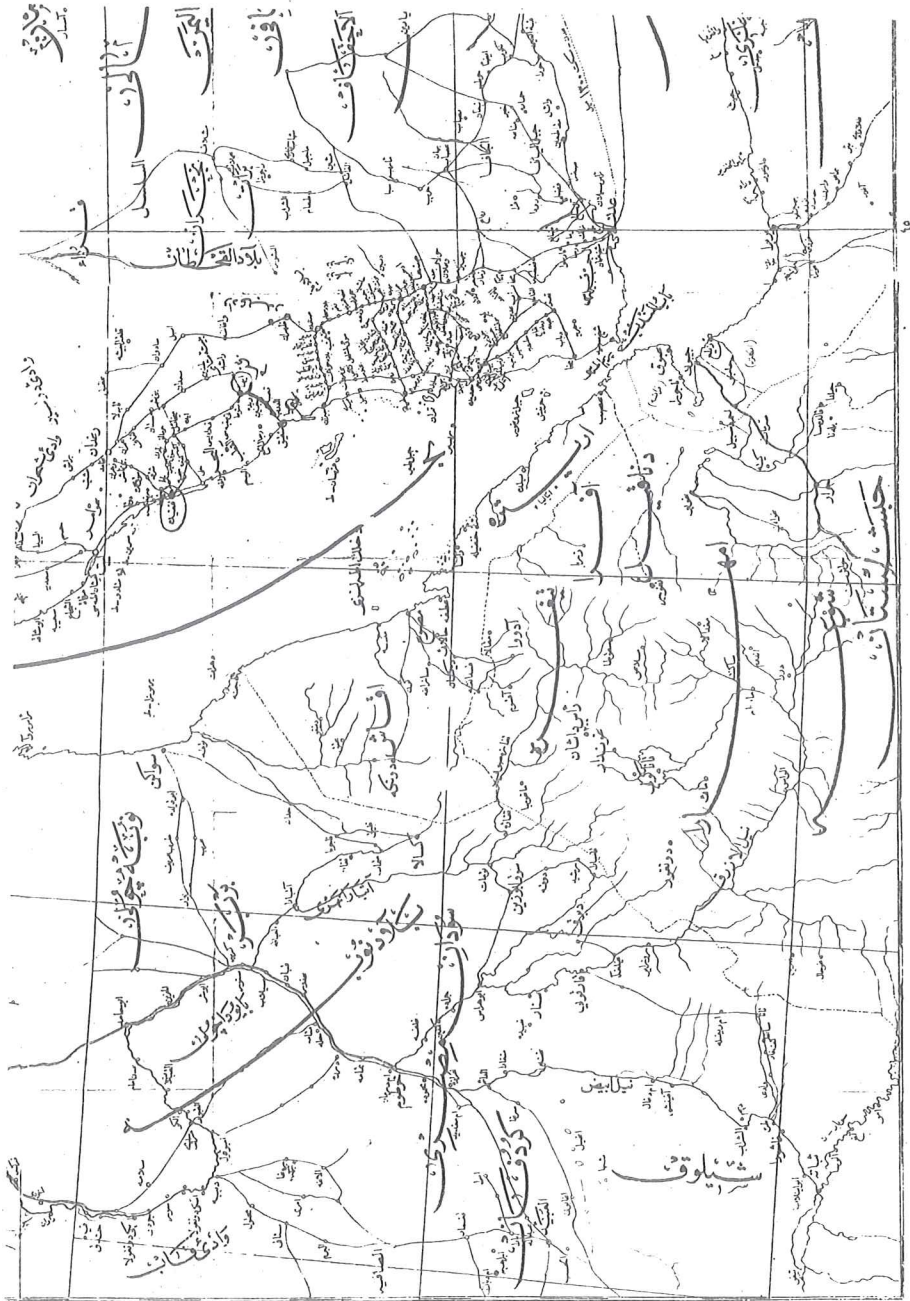
دَاخِلِيَّةٌ

شبهة

قبضه نفره البنا او تو مويل دساره عقده كى عناية مخصوصة نظر سينا هاديه عوصه شدة
 ايدى مع عبده بعلو فردي اهل اولاد بونك خانه شدة نومنه شدة نومنه كى بالجملة اجناسا جارى
 دوقه جدول برده فوسان بياوه تعينه اكله لرنده في قبيلة صونيله داخل اوليد و اولك بياويه كى
 ضابطه سونيه ضد حه نيفاتة نظر اللى انسه بلك لراد بونك اجوده اسر حام انيسك بيه
 بلك ليا ايد اوسته لرى سربا ارسا بونك اكله لره فادح ات سله سوا اهل طونك مادة
 فراه قدنية رضا ضابطان دونى نصبه ايدى لم نابلك بوز اوده اتقالي و ريه و ده و بيه و فرمايه
 سبب منصرف و فوكانه ايه
 سبب

کاغذ
 ۲۸
 و دروي

مديده

YEMEN - ASİR HARİTASI